

Carigrad.

Spisal Simon Rutar.

I.

»Carigrad je naš!»

dor hoče obiskati to vilinsko-čarobno mesto ob »Zlatem rogu,« ta naj se mu bliža po morju, ker je od te strani najkrasnejši pogled na to divno zbirališče orijentalске bliščobe.

Že vzhodni del Egejskega morja nas pripravlja na azijski svet. Ko pridemo zjutraj zgodaj na parnikov krov, vidimo, kako se vzdigajo megle, in kako se približujemo vedno bolj obali. Kmalu krene krmar v ne preširok preliv, iz katerega vedno voda struji, tako da se mora parni stroj bojevati z morskim tokom. Pri vhodu stojita sredi dveh majhnih mest dva visoka svetilnika, Sedil Bar na evropski, Kum Kalesi na azijski strani. Takoj potem se nam odkrije vsa okolica. Na desni strani vidimo blizu starega Sigeja (na osamljenem griču) veliki gomili Patroklovo in Ahilejevo (ljudstvo ju namreč tako imenuje), potem Skamandrovo dolino z nizkim gričem, na katerem opazi le zvedenec razvaline starodavne Troje. V ozadju pa se vzdiguje modrozračna Ida, na kateri je pasel lepi Parid ovce svojega očeta.

Najstarejše vesti o Dardanelih (tako se imenuje preliv) sezajo nazaj celo do mitiškega kralja Dardana, ki je stoloval v Erenkeju, znatnem mestecu na poti iz Čanak-Kalesija v Trojo. Zgodovinsko preiskavanje je dokazalo, da je bil on le asirski namestnik med tam bivajočimi Frigijci, in da je »Dardanos« le pogrčena oblika iz asirskega »Tartan«. Neki Asirec Ilo je sezidal tudi Trojo na povelje lidijskega kralja Tantara okoli l. 1500. pred Kr. — Šele iz poznejših časov so tudi grške pripovedke o Dardanelih: Zen je poslal zlatega ovna, naj bi rešil Atamantova otroka Frikso in Helo iz krempljev njiju mačehe Ine. Na poti je padla Hela v preliv ter mu dala ime »Helespont«, a na dnu morja je postala srečna soproga Pozejdonova.

Leva stran preliva je strma, včasih celo propadna, desna pa bolj položna, z grmičjem in celo z drevjem obrastena. Tam, kjer se Dardanele zožujejo, stojita dve trdnjavi, najmočnejši ob tem prelivu: na evropski strani Kilid Bar, na azijski strani pa Kale Sultanie in pod njim Čanak-Kalesi, katerega je sezidal Mohamed II., premagovalec Carigrada. Pred napol razpadlim gradom zijata dva veli-

kanska topa, in okoli njiju leže kupi kamenitih krogelj. Čanak-Kalesi je parobrodna postaja in ima avstrijski poštni urad. Ob luki vihra turška zastava s polumesecem, a nad hišami se vzdigajo minareti treh mošej. Morska struja je tu tako močna, da vleče čolne brez jader in vetra proti jugozahodu.

Črez eno uro nad Čanak-Kalesijem zagledamo zopet po eden grad na vsaki strani z močno oboroženimi turškimi baterijami. (Mimogrede bodi povedano, da te utrditve ne bi mogle nič škodovati sedanjim oklopnjačam, če bi se le te z veliko silo skozi nje zagnale). Tu je najožje mesto v Dardanelah (1350 metrov), in tu sta stali stari mesti Abid (na azijski) in Sest (na evropski strani). Tu je dal Kserks napraviti imeniten most, in da mu ga morje ne bi razdejalo, mu je žrtvoval iz zlate čaše najdražjega vina, potem pa vrgel v morje čašo, zlato zdelo in meč. Tudi Aleksander Veliki je peljal tod črez svojih 35.000 Macedoncev, s katerimi si je podjarmil skoro vso tedaj znano Azijo. Nasproti pa je prepeljal Osmanov vnuk Sulejman I. 1357. tod v Evropo osmanske Turke na 39 plavih ter posedel z njimi Galipoli.

Najmičnejši roman starega veka se je vršil tudi ob tej morski ožini, namreč med Hero in Leandrom. Povod temu romanu je dal morski svetilnik, ki je stal blizu starega Abida, kakor še dandanašnji. Tam je bilo gotovo tudi imenitno svetišče Artemide, in Hera je bila njena duhovnica. O prazniku boginje jo je spoznal Leander in se vanjo brezumno zaljubil. Ker je pa ni smel očitno obiskavati, je plaval le po noči do nje, svetilnik pa mu je pot kazal. Ko pa je nekoč vihar luč upihnil, je zašel Leander na skalnato obalo, kjer so ga valovi ubili, in njegovo truplo so prinesli pred nesrečno Hero. Slična pripovedka je znana tudi Slovencem (primeri Trstenjakovo novelico »Slovenski Leander« v Novicah l. 1860., str. 9.—11.), potem Dalmatincem in Nemcem v Gorenji Avstriji (Heimgarten II. 136). Tudi samotno bivanje deklice v stolpu (sv. Barbara!) je vsem narodom znan motiv in takisto Slovencem. (Rohde, der griechische Roman, str. 134.; Zeitschrift des Münchner Alterthum-Vereins. V. Jahrgang 1893).

Nad Abidom sta obe obali bolj nizki; azijska stran je pa še bolje obrastena. Pri Kozji reki (Aigospotamoi) je videti še precejšnjo ravnico. Tu so Špartanci l. 405. uničili atensko brodovje in potem zajeli tudi vojsko na s uhem, ker so prišli od druge strani (iz Saroškega zaliva) črez polotok. Tu je torej poginila slava starih Atencev! Kmalu potem zagledaš na desni strani Lampsak, na levi pa Galipoli. Ta kraj se razprostira prav slikovito na peščenčevi planoti, katero

je voda zelo razjedla in tudi izpodrila, kakor n. pr. pri Sorentu. Mesto ima skoro same lesene hiše in je videti precej samotno.

Kmalu se razširi preliv, in odpre se nam solučna gladina Mramorskega morja. Ko se približujemo otoku Mramora, tedaj zahaja solnce tako krasno, kakor se to vidi le na Akropoli. Črez malo časa nas zavije noč v svoja krila, in v mirnem snu pričakujemo pogled na čarobni Carigrad. Zdi se, da parnik nalašč bolj počasi vozi, ker po noči ne sme nobena ladja v carigrajsko luko.

Drugo jutro vstanemo že ob štirih, da ne zamudimo lepega vhoda in krasnega pogleda na sedmogrično mesto ob Zlatem rogu. Toda ko pridemo na krov, visi nad vsem morjem precej gosta, siva megla. Le počasi se svita in dani od vzhoda, ter se prikazujejo vedno določnejše obalne poteze. Brezmerne jate ptic letajo okoli in se vzdigajo, pojoč, visoko v zrak. Naposled se prikaže na levi suha zemlja in ob njej ladje, potem pa tudi vitki minareti in kupole. Na desni se vzdigne hipoma iz megle solučna kroglja, in okna na nasprotni strani se zabliskajo v blede svetlobi. Megle se počasi razkade, in mi stojimo pred Ahmedovo mošejo s šestimi minareti. Nad vodo visi poteza sivega razpadajočega ozidja, nad njo pa se vzdiguje palača pravosodnega ministerstva, svetilnik, petero kupol sv. Sofije, poslopja z velikimi dimniki, in slednjič se prikaže skrajnji rt Tracije z gozdíci starega Seraja.

Parnik se zasučé malo na levo okoli Seraja, in zdajci se razgrne čaroben svet pred nami. Ravno spredaj vidimo Pero, kako se nje hiše stopnjevito kopičijo vedno više in više in dalje po slemenih. Od kraja se vzdiga galatski stolp, pod njim pa se razprostira Galata ob vsej dolgi obali, ob kateri mrgoli brez števila ladij in čolnov. Posebno slikovita je Galata, pa tudi Skutari na azijski strani. Pred nami se odpreta dva mogočna veletoka: na levo se zajeda Zlati rog, na desno pa se kačasto vije Bospor, ki ima vse polno malih zalivov. Na desni strani pa, tam, kjer se azijska stopnjevina spušča strmo k morju, se kopičijo, kakor stopice, hiše in hišice skutarske, za njimi pa se razprostira zelo velik gozd cipres, v katerem se nahaja največje pokopališče celega sveta.

Vsa ta slika je tako mnogovrstna, da se začnemo šele počasi zavedati in razločevati posamezne kraje ob Bosporu. Na evropski strani se vrste drug za drugim: Tophane z mnogimi topovi in krogljami, Findikli, Dolmabagče (bučna palača), Čiragan-seraj itd. Stopice se vzdigujejo druga poleg druge in druga nad drugo, tako da se vidijo kot viseči vrtje nad morjem. Vitki kijoski

se prikazujejo izmed platanovega zelenja, in zdi se, kakor bi se iz globočine morja vzdigale in lesketale zračne slike krasnih palač, kakor so opisane v „Tisoč in eni noči“. Okoli in okoli se blesketa voda, valovi se igrajo in si šepetajo o premnogih haremskih skrivnostih. Gledalec teh čudes ne ve, ali dobro vidi, ali le sanja in sluti, kako lepo mora pač biti v raju. In če to niso sanje, je vendar poezija, prizor za vse mogoče občutke človeške duše, ki se rada povzdigne iz brezna strahovitih dejanj v zračne višine, polne cvetličnih dišav, in iz teh zopet do globin nerazrešnih skrivnosti.

Ko zavijemo v »Zlati rog«, se razkrijejo pred nami tudi više ležeči deli Carigrada. Nad morsko gladino se vzdigajo hišne stopice kot stolpi visoko, in iznad raznih skupin sivih hiš mole vedno nove kupole, štrle vedno novi minareti. Za nami ginejo že znani oddelki, in zdi se nam, kakor bi se bila cela mesta v morje potopila, a pred nami se prikazujejo zmerom nove mošeje, nove palače. Vse prihaja mimo nas in gine za nami, kakor strahovi v sanjah. Ko se naposled ladja ustavi, se nahajamo med gostim gozdom samih jarbol in parniških dimnikov. Ladjo obkoli mahoma cela tolpa čolnov, v katerih sede žilasti prevozniki in vabijo popotnike v svoje čolne ter njim priporočene hotele. Težko se je odločiti onemu, ki si ni že poprej izbral zavetišča. In ko se začnemo izkrcavati, tedaj šele nastane prava gneča, ker orijentalci hočejo vsi naenkrat iz parnika na suho. Na pristanišču pregledujejo potne liste in prtljago. Kdor poprej izroči svoj »bakšiš«, ta bolje in poprej opravi, ter ga izpuste v ozko, smrdljivo ulico.

Sedaj pa smo na suhem in se nahajamo sredi vsakdanjega življenja, polnega pehanja in skrbi. Pred nami se razvija čisto nov, tuj svet, poln pestre mnogovrstnosti. Cel babel glasov nam doni na ušesa; gluši nas kaos konj in drugih tovornih živali, težko obloženih nosačev, kričečih dečkov, zlasti pa brez števila na tleh ležečih psov. Na ušesa nam brle žvižgi parnikov in železniških lokomotiv, vpitje vabečih čolnarjev, ki čakajo s svojimi »kajiki« ob obali, vikanje kočijažev, poličnih prodajalcev, ciganov, otrok i. t. d. Tu vidimo Turkinje, ki se zibljejo kot gosi v svojih širokih oblekah, in nališpane Evropejke, molčeče derviše in kričeče poganjače oslov, belo oblečene šejke in črne mladeniče, postopajoče vojake s turbani in fesi ter zastopnike vseh mogočih narodnosti: Turke, Grke, Izraelce, Armence, Perzijance, Arabce, Kurde, Čerkese, Črnogorce i. t. d. Vse se drvi in gnete, tako da se človeku kar v glavi zmoti. Natančno opisati javno življenje v Carigradu, ni mogoče, in tudi tak izvrsten risar, kakršen je De Amicis, je naslikal le odsev vsega tega, kar potovalec na svoje oči zares vidi.

Treba ti je mnogo hoditi in se voziti, da dobiš neke splošne vtiske o Carigradu, in da si sestaviš vsaj nekaj markantnejših slik tega svetovnega mesta. Vsaki tujec, ki pride v Carigrad bodisi po katerikoli poti, hiti najpoprej k Zlatemu rogu. Ta je pri vhodu, nasproti Seraja, nad 600 m širok, potem pa se v sredi neprimerno razširi, se naposled zavije proti severovzhodu in drži skoro 7 km daleč med celino. Vanj se izlivajo tako imenovane »beligrajske sladke vode«, ob katerih se nahaja najbolj priljubljeno zabavišče turških »bul« (žen). Te vode in pa trajna struja, ki prihaja skozi Bospor, odnašajo vse blato in branijo, da se Zlati rog ne more nikoli napolniti. Tudi najtežje vojne ladje pristanejo lahko povsodi prav tik kraja.

Carigrajske ulice so ozke, zavite, imajo vse polno voglov in okrogel, kamenit tlak, da se človeku vedno noga izpodtika. Nekatere ulice so tako strme, da ni mogoče po njih voziti; druge imajo celo stopnice v krajših ali daljših presledkih. Tlak je zmerom moker in nekoliko blaten, ker ga zaradi velikega prahu vedno škrope (v Peri in Galati iz vodovoda, kakor pri nas po večjih mestih). Tudi drugače niso ulice posebno snažne, ker Turki mečejo, kakor je znano, vse odpadke in vsako mrhovino na ulico. Kar je še užitnega, požro veliki črni psi, ki leže vsakih pet ali deset korakov na boku po ulicah in mole vse štiri od sebe. Ne ognejo se ni človeku, ni vozu in še strcajoči vodi le komaj. Turki bi kaznovali tistega, ki bi takemu psu storil kaj žalega. Vsaki pes ima na ulici tako rekoč svojo posest in se ne da z nje pregnati. Gorje tujemu psu, ko bi se drznil v kako drugo ulico zaleteti; vsi štironogati prebivalci po njej planejo nanj in ga preženo z groznim vriščem. Vsaki Turk ima kacega psa, za katerega skrbi in mu nosi hrane. Kadar psica vrže, ji nasteljejo v kakem kotu na ulici malo slame ali sena, da tamkaj doji.

Po carigrajskih ulicah je vedno pehanje, drvenje in vpitje. Po najbolj ljudnatih ulicah je napeljan tudi tramvaj; ali koder je ulica posebno ozka, teka vedno gologlav in bosopet ded pred konji in podi z rdečo zastavico ljudi s tira. Najbolj vpijejo turški izvoščeki, ki, po konjih udrihaje, drve po ulicah in neprestano kriče »varda, vard« ! (od italijanske besede »guarda«, t. j. varuj se, varuj se!). Posebno opoldne in zvečer, ko zapirajo prodajalnice, je najhujši vrvež po ulicah, da se človek le s težavo preriva. Pa tudi tujec se kmalu privadi temu pehanju, in tudi on začne siloma naprej riti, kakor vidi druge. Največja gneča je seveda na obeh straneh novega mostu čez Zlati rog, kjer pobirata po dva in dva moža v belih haljah mostnino in preže berači na svoj »bakšiš« (izmenjan drobiž).

In kakšno je šele življenje na vodi tega Zlatega roga! Napoljska luka, kjer vendar lenuha zadosti vročehrvnih lazarov, je mrtva proti carigrajski. Brez števila »kajikov« šviga semtertja po mirni gladini. V njih se vozijo za malo novcev tisti, katerim se kam posebno mudi, ali pa ki so se že utrudili od dolge hoje po hrapavem tlaku. Manjši parniki letajo neprenehoma ven ali noter, žvižgajoč, tuleč in se dimeč. Temu nasproti je žvižganje večjih parnikov podobno votlemu bobnenju, ki se tu pa tam odmeva.

Tudi ljudi, njih noše in obraze najlože opazuješ ob mostu čez Zlati rog, le žal, da nimaš za to niti dosti časa, niti mirnega kotička. Le v naglici razločuješ razne noše in najrazličnejše obraze, zlasti pa stare in mlade Turke. Prvi nosijo široke hlače, od spodaj golenice in nizke črevlje, na glavi pa ves previt turban okoli obrite glave. Drugi pa so skoro evropski oblečeni, le da je njih obleka prav ozka, na prsih zapeta, a na glavi imajo ljubek fes. Prav lepo je gledati, kako vljudno in prisrčno se taki Turki pozdravljajo: glavo ti malo naprej nagnejo, potem iztegnejo pred trebuh desno roko s prsti na znotraj obrnjenimi in malo zakrivljenimi in gredo z njo hitro navzgor, malo postajajoč na prsih, ustih in čelu. To ponavljajo trikrat in pri tem izgovarjajo besede: »salemalejkum«. Pravijo, da so te besede iz hebrejskih: »salum alejhem«, pomenijo pa »mir z vami«! Tudi so mi razložili, da ima Turkov pozdrav ta pomen v sebi: Klanjam se ti, pozdravljam te s srcem, besedo in razumom.

Zanimivo je tudi opazovati razne nošnje Turkinj, ne toliko zaradi povsod enakega kroja, nego zaradi raznih barv in zaplat. Da imajo »bule« zakrit obraz razen oči in nosa, to je sploh znano. Na glavi nosijo nekake rute, ki so tesno ovite. Spodnji del zelo nabrane krila ima dve luknji, toliko da Turkinja lahko noge vtakne v lepe, kljunaste čreveljčke iz safijana ali marokina. Pri tem je lahko zapaziti, da imajo majhne, nežne noge. Drugače pa so videti Turkinje, katere srečuješ po ulici, energične in krepke. Imovite dame se vozijo v kočijah z zaprtimi okni. Toliko lahko opaziš, da imajo svileno obleko na sebi. Na tramvajih imajo ženske svoj poseben oddelek od spredaj; na ladjah tudi poseben, z zaveso zastrt in ločen prostor. Le mali otroci moškega spola smejo tudi v te prostore. Ločeni del za ženske se imenuje sploh »harem«, tudi posebna njim namenjena dvorišča pri mošejah.

Zelo živahno življenje je tudi po raznih turških bazarih, zlasti na Janičarskem bazaru, potem na trgu za cvetlice in ptice, dalje v ulici, kjer bivajo zlasti mizarji, in v bližini kolodvora. To življenje se

pa začne šele po deveti uri zjutraj, ker poprej Turek počiva. Po bazarih so povsodi turške kavarnice, t. j. z deskami ali trsjem pokriti, a drugače odprti prostori, kjer lahko sedeš na nizek, iz slame spleten stolček brez naslanjala, tako da na njem bolj čepiš, nego sediš. Kakor hitro sedeš, že ti prineso zdelico, ki je malo večja od naprstnika, in v njej črne, goste čorbe, »kafé à la turka«. Tudi sirupa z vodo, ali pa limonade s kisló vodo lahko dobiš, ali oboje je mlačno. Okoli in okoli pa sede pušeči in molčeči Turki, ki kvečjemu kak »bil mem« (ne vem) izpregovore. Po ulicah delajo v malih pinjah in prodajajo tudi »bozo«, t. j. nekakšno nakislo pivo iz mleka in turščične moke, morda podobno ruskemu »kvasu«. V celem Štambulu ne dobiš na prodaj ni vina, ni žgane pijače. Tudi na kolodvoru, ki je popolnoma moderno uravnan in opravljen, dobiš konjak edino le v zdelico za čašo.

Vsi hoteli se nahajajo večinoma v Peri in so popolnoma evropski urejeni ter z vsem preskrbljeni. Čudno pa je, da imajo oknice iz železne pločevine, morda zaradi varnosti. Ali mislite si toplino v teh sobah pri 38–40° Celzija! V Peri je tudi javen vrt tamošnjega municipija z lepimi nasadi in izprehajališči. O poletnih večerih igra tam godba, in razvija se pri dobrem pivu vprav evropsko življenje. V glavni ulici perski se nahajajo tudi čisto moderne prodajalnice in konfekcije. Tudi javno gledališče s pivniškim vrtom imajo tam (le oder je pokrit), ali petje in godba v njem ni nič boljša, kakor po naših krčmah o predpustnem času.

Hiše v Carigradu, zlasti v Stambulu, so večinoma le lesene, zato tam skoro vsaki dan gori. Imajo pa dobro organizovano požarno stražo (načelnik ji je bil nekaj časa avstrijski major), ki je hitro na nogah. Sesalko vlačijo in z vodo polnijo bosonogi, v život popolnoma nagi moški. Hiše imajo vse polno balkonov, poševnih izpahov in vogelnih sobic, da se lahko iz njih v razne ulice vidi. Strehe so večinoma ravno krite, le redko imajo slemena. Ključalnice so pa vprav »brahmanske«, ker človek le težko pogodi, kako se vrata in okna zapirajo. Ker je zaradi bližnjega morja vreme navadno vetrno, zato se vidi izmed hiš vse polno papirnatih zmajev, dvigajočih se v zrak. Ob turških hišah navadno visi kaka oknica, ker, če žrebelj izpade, gre Turek in raje z drogom vratnico podpre, nego da bi jo popravil. Zelo blagodejno za oči pa je, da je med hišami skoro povsodi nasajeno drevje, zlasti pa na Seraju.

Stopimo še v eno izmed toliko krasnih mošej. Njih slog je bizantinski, glavna dolbina je proti Mošaji obrnjena. Dajo nam vrhne

črevlje iz bičevja, ker s prašnim obuvalom ne sme nihče v mošejo. Bogati Turki nosijo kaloše, ko gredo molit, siromašni pa sezujejo črevlje ter jih položijo zraven sebe na prazen prostor, kjer ni preprog iz trsja. Te preproge se vlečejo podolgoroma in so široke za dva po-božnika. Ljudje molijo stoječ, klečeč ali čelo ob preprogo držeč. Pri glavni dolbini je med zastavama propovednica, kjer jim duhovnik iz korana bere; okoli so debele in visoke stavnice. Izpod stropa visi na tisoče steklenih svetilnic, katere prižgo o velikih praznikih. Na stenah ni nič slik, nego papirnate table z reki iz korana. Čudno je pa, da so Turki pustili slike v tistih mošejah, ki so bile poprej cerkve, in jih le zakrili z nadpisnimi tablami. Pri vhodu uči duhovnik na nizkem katedru zaspano in malomarno mladino koran na pamet. Ženske ne smejo v mošejo, ko je božja služba, in tudi ne pridejo v raj po mahomedanski veri. One so le za to ustvarjene, da moža zabavajo.

(Dalje prihodnjič.)

L I S T E K .

Družba sv. Mohorja je štela letos 72.097 članov, le-teh število se je torej pomnožilo od lani zopet za 6235. Prirastek se razdeljuje na vse slovenske pokrajine, edino v videmski vladikovini je padlo število članov, kar je žalosten dokaz, da beneški Slovenci, živeč v skrajnje neugodnih razmerah, ginevajo bolj in bolj. Oj, da bi bilo mogoče tudi v onih krajih razžariti narodno zavest ter s tem preprečiti narodno propast!

Ogromno število članov svedoči pač najbolje, kolike važnosti in cene je Slovincem ta književni zavod, s katerim se lahko ponašajo po vsej pravici. Vsem našim klevetnikom je edino to dejstvo najboljši odgovor.

Odbor dr. sv. Moh. pa se je tudi potrudil, da poda svojim udom kar najraznovrstnejših knjig v pouk in razvedrilo.

»Zgodbe sv. pisma« so po vnanji obliki najkrasnejša knjiga, kar jih je doslej izdala družba. Dasi je letošnji snopič precej obširnejši od lanskega, se nam zdi vendar povsem uvaževanja vreden nasvet »Sl. Sveta« (št. 11.), da bi se za ta čas, ko izhajajo »Zgodbe«, opustila običajna izdaja molitvenikov, a zato izdajale »Zgodbe« v obširnejših snopičih. S tem bi se popolno izdanje pospešilo za par let, in toliko popreje bi se lahko pričelo kako novo delo. Po sedanjem obsegu snopičev preteče do dovršene izdaje vsaj še deset let!

Letošnji snopič, ki obsega poleg I. in II. Mojzesove še knjigo Jobovo, ima manj razlage od lanskega, pa več svetopisemskega besedila. Kakor smo čitali lani v tolmaču poleg mnogih koncesij, ki so se napravile vedi (n. pr. o stvarjenju), tudi marsikako čudno trditev (n. pr. o stařosti očakov), prav

Carigrad.

Spisal **Simon Rutar.**

(Dalje.)

II.

Carigrad primerjajo Turki dragemu kamenu ter ga imenujejo »dijamant med dvema safiroma in dvema smaragdoma,« t. j. med dvema zemljinama in dvema morjema. Najčešče pa ga imenujejo Stambul, kar je nastalo iz grškega reka »εις την πόλιν« t. j. »v mesto (gremo).« Turki pa razlagajo to ime iz »islam-bul«, t. j. »po božjem sklepu najden«. Pravijo mu pa vendar tudi Kostantanieh, grški Konstantinópolis (okrajšano Kospoli) po Konstantinu Velikem. Poetično rabijo tudi izraz »Deri-Seadet«, t. j. vrata blaženosti.

Prvo naselbino na mestu sedanjega Stambula so utemeljili, kolikor je znano, Grki iz Megare okoli l. 658. pr. Kr. Zdelo se jim je to mesto posebno prikladno za ribarjenje; kajti močna struja iz Črnega morja prinaša s seboj obilo rib. Megarci so pri vsakem takem lovu razvrstili svoje čolne med Serajem in Skutarom, potem nagnali ribe v Zlati rog ter jih tam polovili. Zaradi teh bogatih dohodkov so mu dali tudi ime »Chrysokeras«. Navzlic temu pa je ostalo mesto neznatno (niti ob peloponeški vojni mu niso pripisovali posebne važnosti), dokler ga ni povzdignil Konstantin Veliki za glavno mesto rimskega cesarstva ter mu dal po sebi ime; latinski pa se je zvalo »Roma nova«. Že l. 326. po Kr. so začeli mesto obzidavati s trdnim zidovjem, dne 11. maja l. 330. pa so slovesno posvetili novo prestolnico. Poleg hipodroma je imela tedaj le še dva javna trga, ki sta bila obdana z lopam podobnimi hodniki in okrašena s kipi. Kmalu pa je obsegalo mesto že 14 občin (regiones), in od vseh strani rimske države so znašali umetniške spomenike skupaj, da bi z njimi okrasili novo prestolnico, n. pr. iz Delfov imenitni kačasti steber, ki je bil pleten iz treh velikanskih kačjih teles, in katerega ostanki se še sedaj vidijo na hipodromu. Konstantin sam je dal postaviti svojo soho, predstavljajočo ga kot boga Apolona, na visok steber, ki še sedaj stoji blizu pazarja, zvezan z zelenimi obroči, in se imenuje »zgoreli steber«, ker ga je bila poškodovala strela.

Ko je c. Teodozij razdelil l. 395. državo na vzhodno in zahodno, je postal Carigrad prestolnica vzhodne polovice. Dvor je sicer ljubil

sijaj in bliščobo, ali razuzdanost in spletkarstvo sta ga kazili. Ravno tako pokvarjeni so bili tudi prebivalci, ki so živeli brez dela, samo ob cesarskih darovih in se zabavali z igrami v dirkališču. Strastni gledalci so l. 532. celo napravili sedem dni trajajoči upor (boj med modrimi in zelenimi), da je moral vojvoda Belizar 30.000 ljudi pokončati. Med tem so bili uporniki mesto zažgali na več straneh, a Justinijan je je zopet zgradil, pa mnogo lepše, in je okrasil z mnogimi cerkvami, med katerimi je sveta Sofija (»Aja Sofia«) pravi biser bizantinskega graditeljstva. Tudi za-njo so znesli najdražje stebre in najlepše umotvore z vseh strani bizantinske države.

Po Carigradu so večkrat hrepeneli celo najbolj divji narodi: Obri, Perzijci, Arabci ali Saraceni (grški ogenj!) in tudi Rusi. Genovčani in drugi Evropanci (»Franki«) so se naselili zaradi trgovine na vzhodni strani Zlatega roga ter ustanovili naselbino Galato. L. 1204. so premagali križarji Carigrad in strašno divjali po mestu, morili prebivalce brez razločka, uničevali umetnine in plenili celo cerkve. Križarji in njih zavezniki Benečani so uplenili in odpeljali najdragocenejše zaklade, med drugimi krasno Lisipovo kvadrigo, ki še sedaj stoji nad vhomom v cerkvi sv. Marka v Benetkah. Križarji so potem ustanovili v Carigradu »latinsko cesarstvo«, ki pa je trajalo samo do l. 1261., ko je nicejski car Mihael Paleolog premagal Carigrad in ponovil bizantinsko državo. V boju med Genovčani in Benečani so prišli le-ti l. 1295. s 75 ladjami pred Carigrad, požgali genovske hiše v Galati in streljali celo na mesto samo.

Najhujši sovražniki Carigradu pa so postali Turki po bitki pri Nikopolju l. 1396. Že sultan Bajazid je resno pretel mestu, ali Timurlenk ga je zvalil na drugo bojišče. Njegov vnuk Mohamed II. pa je sezidal l. 1452. trdnjavo »Rumeli Hisari« na evropski strani Bospora in tako zaprl to morsko pot v Črno morje (Dardanele so bili dobili Turki že poprej v svojo oblast). Spomladi l. 1453. je začel Mohamed redno oblegati Carigrad. Zadnji bizantinski car Konstantin XII. je imel le 6000 pravih vojakov, in njemu je pomagal Genovčan Ivan Giustiniani s 3000 vojaki. Vhod v Zlati rog so zaprli (blizu sedanjega novega mosta) s težkimi verigami, da ne bi moglo turško brodovje vanj. Mohamed pa je imel 300.000 mož, 420 ladij ter velikanske oblegovalne stroje in topove. Neki Madjar Urhan je bil ulil nalašč za to obleganje velikanski možnar, ki je metal na stote težke kamenene kroglice v mesto. Kmalu pa je možnar počil in svojega mojstra razstrelil pred vrati, ki se po topu še sedaj imenujejo »Topkapu«, ravno sredi ozidja proti celini.

Navzlic vsem tem turškim pripravam in verskim preprirom med meščani so se obleganci hrabro branili skozi celih štirideset dni ter močno poškodovali turške utrdbe in ladje. Tedaj so Turki prevlekli svoje ladje na valjarjih skozi Galato v Zlati rog in začeli tudi od te strani oblegati mesto, ki je bilo tudi ob morju okoli in okoli obzidano. Mohamed je ponudil Konstantinu celo prost odhod, toda ta je prezirno odbil ponudbo. Nato je ukazal sultan splošni naskok za dan 29. maja. Obe bojujoči se stranki sta se pripravljali k temu z molitvijo in postom. Na vse zgodaj določenega dne so napadli Turki mestno ozidje. Kristjani so se branili kar najhrabrejše in so celo dvakrat odbili naskok janičarjev. Naposled pa je postajala vrsta branilcev na zidovju vedno redkejša, in Turkom se je posrečilo v mesto prodreti. Pravijo, da so pri »petih vojaških vratih« (na levi strani potoka Lika) vrgli v mesto za kroglice pričvrščene vrvne lestvice ter po njih čez ozidje splezali. Napravili so potem odprtino in pridrli v mesto. Giustiniani je zbežal, Konstantin pa se je vrgel v največjo gnečo borilcev in padel kot slaven junak. »Pajek prede mrežo v cesarski palači, in sova čivka čuvajsko pesen na stolpih v Afrasijabu«, tako je vzklisknil Mohamed II. z nekim arabskim pesnikom, ko je videl, da je prišlo mesto v njegovo oblast. Na tistem kraju pa, kjer so Turki v Carigrad prodrli in je padel car Konstantin, raste sedaj neznatna terebinta.

Kolikor je bilo preostalo kristjanov, so bežali vsi v cerkev sv. Sofije, ker je bilo prorokovano, da neverniki ne bodo mogli prestopiti praga tega svetišča. Turška vojska pa se je uredila in s sultanom na čelu pripravila opoldne slovesen vhod skozi »zlata vrata« blizu grada »sedmerih stolpov«, t. j. skozi najjužnejša celinska vrata blizu postaje »Jedi-Kule«. Janičarji so potem pridrli v sv. Sofijo in grozovito klali tam zbrane neoborožene kristjane. Pravijo, da so bila vsa cerkvena tla s krvjo preplavljena, in da so to kri naplali v rupo nekoga stebra blizu levega vhoda v poprejšnjo cerkev. Kristjanski obiskovalci sedanje mošeje še sedaj vtaknejo prst v to rupo in se prekrižajo. Zadnji ostanek kristjanov, ki je bil krog glavnega oltarja zbran, se je udal Mohamedu in obljubil priznati njegovo vlado. Sultan pa je baje obljubil spoštovati njih vero, če mu bodo zvesti podložniki, in v znak svoje obljube je pomočil desno dlan v kristjansko kri ter jo pritisnil na bližnji steber. Ta odtisk dlani s peterimi prsti še sedaj kažejo in odtod izvajajo »tugro«, t. j. znak turških grbov in novcev. Pozneje so baje iz tega znaka napravili turški napis »vedno zmagoviti«! Drugi pa pripisujejo tugro sultanu Bajazidu, ki ni znal pisati, nego je baje celo dlan v črnilo pomakal in jo namesto podpisa na

pisma pritiskal. — Mohamed je opravil svojo zahvalno molitev na velikem oltarju sv. Sofije in jo s tem kot kalif izpremenil v turško mošejo. Potem je ukazal vse velikaše in višje uradnike pred-se pri-gnati in jim pred svojimi očmi glave odsekati. Turki so mesto popolnoma oplenili, premnoge umetnine razdejali in neštete zaklade odpe-ljali. Razdejane hiše so potem večinoma znova pozidali (izimši cesarske palače), a mnogo mestnih vrat so zazidali, tako zlasti »zlata vrata«, češ, da ne bi mogli kristjani drugikrat v Carigrad priti.

Premagalec Carigrada je postavil svojo prestolnico na istem mestu, kjer je stala akropola Bizanca in razdejana cesarska palača, t. j. na najbolj južnovzhodnem kraju Stambula. Tu se nahaja mnogo poslopij, cel obzidan del mesta, ki se imenuje »stari seraj« (palača), ali Top-kap u Serai. Ozidje je trdnjavsko, ima štirioglate stolpe in ob skalnati obali se ujema s starim mestnim ozidjem. Glavni vhod je blizu »visoke porte«, t. j. z mramorjem okrašenih vrat k palači, kjer so uradi velikega vezirja. Večina obzidanega prostora so cipresni vrti, ki imajo neredno raztresene, preproste zgradbe in kijoske. Na najvišjem mestu se vzdiguje palača sultanova s prostornim dvoriščem, katero je obdano s stebri. V ozadju tega dvorišča je bogato okrašena, ali majhna »prestolna dvorana«, v kateri je sultan nekdanj sprejemal svoje dostojanstvenike o posebno velikih praznikih. Ob najnotranjšem dvorišču je »divanska dvorana«, kjer se je zbiralo nekdanj državno sve-tovalstvo in je sultan sprejemal tuje poslance. Tam se nahaja sedaj cesarska zakladnica, kjer so zlati meči z brilanti obloženi, toda le redkoma jo odpro. Sultan Abdul-Mešid je prestavil prestolnico v Dolma-Bagče, in v Seraj so se preselile bivše sultanice, ki so poprej bivale v »novem seraju« blizu vojnega ministerstva. L. 1865. pa je pogorel večji del cesarskih palač, le zgodovinsko znamenite dvorane so se ohranile.

V prvem dvorišču Top-kapu-seraja se nahaja kovnica za denar in stara platana, pod katero so bili janičarji zvijačno pokončani in posekani, ker so hoteli povzdigniti sultanovega sina na prestol. Malo bolj proti severovzhodu od kovnice so nasadi in konec njih »fajančna palača«, ki je obložena s fajančnimi ploščami, polnimi arabesk in turških napisov; v njej se nahaja sedaj (od l. 1880.) muzej za starine. Bogat ni posebno, ker so začeli Turki šele pozno misliti na take zbirke; vendar hrani mnogo Schliemanovih izkopin (zlatih zakladov iz Troje). V novejšem času pa se mora, kar se v Troji izkoplje, v ta muzej oddati. V nasprotnem poslopu je umetniška šola, in tu se nahaja pri tleh mnogo lepih sarkofagov, med njimi »Alesandrov sarkofag«, ki

ima jako plastične reljeve o bitki pri Gavgameli; v prvem nadstropju pa so sirske starine (vse polno amuletov in čudodelnih molitvic), zlasti iz Nifra (južnovzhodno od Bagdada). Na južni strani Seraja je imenitni »Gülhane-kiosk«, kjer je sultan l. 1839. izrekel enakopravnost ver in narodnosti.

Zapustivši Top-kapu-seraj, pridemo skozi južnozahodna vrata mimo starokrščanske cerkve sv. Irene, v kateri se nahaja zbirka orožja, ki pa sedaj ni nikomur pristopna. Takoj južno od izhoda stoji krasen vodnjak Ahmeda III., t. j. tisti z arabeskami bogato okrašeni, štirioglati kiosk, v katerem nataka od devete ure dalje (ob tej uri se prične v Štambulu šele javno življenje) turški samostanec vode v pripravljene kupice vsakemu mimogredočemu, ki hoče piti. Kupice so postavljene zaporedoma na vseh štirih straneh, in brž ko se ena izprazni, jo zopet napolni samostanec. Tik vodnjaka proti zahodu je sv. Sofija, katero je bil že Konstantin Veliki zgradil l. 325., a Justinijan jo je dal po požaru razširiti in krasnejše pozidati. Premnoge granitne, porfirne in mramorne stebre so pripeljali z vseh strani bizantinske države, n. pr. iz poganskih svetišč v Efezu in Balbeku. Stene so obložene z mramornimi in porfirnimi ploščami; mozajične slike so deloma pobeljene, ker mohamedanci ne marajo človeških podob po svojih cerkvah. Črez druge slike pa so obešeni veliki zeleni ščiti z imeni Mohameda in štirih prvih kalifov. V glavni dolbini, ki je obrnjena proti Meki se nahaja pozlačena skrinjica, v kateri je spravljen koran. Tu opravlja duhovnik božjo službo; na desni od dolbine je prižnica z zeleno zastavo prorokovo, na levi pa sultanova loža za pozlačenim omrežjem. V nočeh meseca ramazana, ko se mohamedanci poste, razsvetljuje mošejo na tisoče lučic, ki so obešene na mnogoštevilnih lestencih. Svetlobo dobiva svetišče skozi 44 oken. Od zgoraj drži okoli in okoli zamrežen hodnik, ki ga imenujejo »ženski kor«, namreč še izza tiste dobe, ko je bila mošeja še kristjanska cerkev. Glavna kupola je zelo ploskasto obokana, in nad njo se vzdiguje velikanski bakren polumesec; saj Turki časte polumesec tako, da ga postavljajo celo na brzojavne droge.

Južnozahodno od sv. Sofije se razprostira najimenitnejši trg carigrajski *Atmejdän*, t. j. konjski trg. Na istem mestu je stal stari hipodrom, a o njegovi krasoti priča le še 30 m visok graniten obelisk iz Egipta, potem tisti v sredi odlomljeni kačji steber, ki je držal nekdanj v Delfih oni zlati trinožnik, katerega so Grki po zmagi pri Platejah darovali Apolonu; na nasprotnem koncu pa goli steber Konstantina Porfirogeneta, ki je bil nekdanj z bronastimi pločami obložen,

a križarji so jih odtrgali in odnesli. Južno od Atmejdana je krasna Ahmedova mošeja, ki ima edina v Carigradu šest minaretov. Blizu nje se nahaja kot sultanova zadužbina javen, z arabeskami bogato okrašen vodnjak v podobi kapele. Prav blizu hipodroma, severno od njega je vodnjak »1001 steber«, t. j. nekdanji podzemeljski nabiralnik za vodo, v katerem pa sedaj vrvarji vrvi pleto.

V najbolj južnozahodnem delu Štambula prebivajo Armenci, zlasti v mestnem oddelku Kum-kapu (»peščena vrata«), kjer so se pripetili znani nemiri in poboji dne 30. septembra lanjskega leta. Prav na koncu mesta pa stoji razpadajoča trdnjava Jedi-kule (»sedmeri stolpi«) in zraven nje že omenjena »zlata vrata«. S postaje Jedi-kule se navadno jezdi okoli razpadajočega carigradskega ozidja. Prav dobro se še pozna mestni jarek, zunanje (nižje), notranje (višje) ozidje in pa prav gosti stolpi, kakršne vidimo na podobah srednjeveških trdnjav. Zahodno od imenovane postaje se nahaja zgodovinsko imenitni kraj Sv. Štefan, kjer so Rusi s Turki mir sklenili dne 3. marcija l. 1878.

Severnozahodno od »tisoč in enega stebra« se pride k lepi nadgrobni kapele Mohameda II. (vsaki sultan si da namreč sam postaviti nadgrobni spomenik) in k »zgorelemu stebru«. Ta je stal s početka v Apolovem svetišču v Rimu, a Konstantin Veliki ga je dal prepeljati na »forum Constantini« ter postaviti nanj svoj lastni kip (predstavljajoč Apolona), katerega pa je strela na tla vrgla l. 1081.; odtod ime »zgoreli steber«. Takoj za njim je veliki pazar (čaršija), t. j. poseben del mesta, ki je pokrit ter ima zelo ozke in temne ulice, da obiskovalcu kar tesno prihaja pri srcu. V njem je tudi mnogo kavarn. Po noči zapro ta del, in stražijo ga posebni čuvaji. Tu je nakopičeno in razloženo vse mogoče blago iz usnja, volne, svile, bombaža in najdragocenejše preproge. Prodajalci vabijo vsakega tujca s sirenskimi glasovi, in brez velikih denarnih žrtev ne zapusti nihče tega neprijaznega mesta. (Primeri Aškerčevo balado »Bazarska legenda« v lanjskem »Zvonu« v št. 4.). L. 1894. je potres zelo poškodoval pazar, tako da so ga morali zapreti. Trgovci so se naselili v bližini, ali pa so se razkropili po mestu. Obetajo pa, da bodo pazar prenovili in lepše pozidali. Izstopivši iz pazarja, pridemo k »seraskieratu«, t. j. vojnemu ministerstvu. Sredi prostornega poslopja se nahaja vojaško vežbališče, kjer si sultan včasih ogleduje parade, in na njem visok okrogel stolp, s katerega je najlepši razgled po celem mestu, ker je to najvišja točka v Carigradu. Zlasti se lepo pregleda odtod Valentov vodovod, na katerega je prepovedano stopiti, ker so bili tujci preveč radovedni na bližnje hareme. Severno od seraskierata stoji velikanska

Suleimanie-mošėja, ki se zaradi vzvišene leže kaže najveličanstvenejše od vseh strani, zlasti pa z Zlatega roga: izmed deseterih od sultanov sezidanih mošej je ona najlepša, najkrasnejši vzor turškega graditeljstva (1550—1560). Sezidana je iz tvarine cerkve sv. Evfemije v Kalcodonu po vzgledu sv. Sofije, le da je kupola za 5 m višja. Na zahodni strani je kvadratno dvorišče za ženske, na vzhodni pa vrtu podobno pokopališče, kjer se nahaja mavzolej Sultana Sulejmana in njegove žene. V mavzoleju je koran, katerega je sultan svojeručno prepisal, in pa vzbočena podoba mohamedanskega svetišča »kabe« in ozidanega dvorišča v Meki. Velikanske sveče stoje ob oglih obeh krst.

(Dalje prihodnjič.)

L I S T E K.

Slovenska Matica nam je poslala to-le okrožnico v ponatisk: Razpis častnih nagrad. Vedno glasneje se v novejšem času po javnih glasilih in v literarnih krogih izraža želja, naj bi Matica močneje gojila v svojih društvenih knjigah leposlovje. Da tej želji ustreže ter pospeši razvoj slovenske pripovedne književnosti, razpisuje odbor »Slovenske Matice« po določilih »Jurčič-Tomšičeve ustanove« 200 goldinarjev častne nagrade izvirni povesti slovenski, obsezajoči najmanj 10 tiskovnih pol. Ko bi pa ne došla nobena takšna povest, se razpisujeta zajedno tudi dve častni nagradi po 100 goldinarjev dvema izvirnima povestima, obsezajočima najmanj po 5 tiskovnih pol, oziroma dvema daljšima epičnima pesmima, ali pa eni povesti in eni daljši epični pesmi.

Spisi, ki se poganjajo za častno nagrado, morajo biti takšni, da po obliki in vsebini ustrezajo umetniškim zakonom pripovedne književnosti vobče, poleg tega pa še književnim namenom »Slovenske Matice« posebej. Pisatelji, katerim se prisodijo častne nagrade, prejmo vrhu tega za svoja dela še navadne pisateljske nagrade, katere plačuje »Slovenska Matica« vsled § 12. svojega opravnega reda po 25—40 gld. za tiskovno polo. Rokopise je brez pisateljevega imena pošiljati odboru »Slovenske Matice«

do 1. julija 1896. leta.

Pisateljevo ime je pridejati rokopisu zapečateno in opremljeno z dotičnim geslom.

Ker hoče odbor s tem razpisom ustreči veliki večini Matičnih udov ter jim v roke podati lepo zabavno knjigo, pričakuje, da se slovenski pripovedni pisatelji — zlasti priznani slovenski pripovedniki, ki so se doslej ogibali »Slovenske Matice« — primerno odzovejo njegovemu pozivu.

V Ljubljani dne 1. decembra 1895.

Fr. Levce,
predsednik.

E. Lah,
tajnik.

bremeni; a šef me je odpustil, češ, da dobo lahko drugega delavca za isto plačo in za isto dobo časa.«

»Hm! čudno! hm! — Po izpričevalih ste izvrsten, jako spreten delavec — kako da vas je kar tako odpustil? — Čudno, sumljivo!«

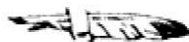
»In pustil me je nekaj minut čakati . . . Zopet je začel peti telefonov zvonec — čez nekaj časa pa se je vrnil šef k meni, skomizgnil z ramami, pa rekel:«

»Seveda, seveda . . . zdelo se mi je . . . tako izvrstnega delavca ne izpode kar brez tehtnega povoda . . . seveda, seveda . . . socialist, hujskač, nezadovoljnež . . . obžalujem . . . Z Bogom! — Poskusite v Franciji, v Angliji, v Švici, ali pa celo v Ameriki . . . tu v Avstriji dobite težko znova službo . . .!«

»Tako porogljivo in brezsrčno so me odslovili povsod. — Obletal sem vse firme, prosil, obetal — zaman . . . Jutri še enkrat poskusim, morda . . .!«

Neža je ihtela še dolgo v noč . . . Ružička pa se je premetaval brez spanca skoro do jutra, ko je, utrujen od telesnega in duševnega napora, malo zadremal. —

(Dalje prihodnjič.)

Carigrad.

Spisal Simon Rutar.

(Dalje.)

d Sulejmanove mošeje se gre lahko navzdol mimo Selimove mošeje v mestni del Fener ali Fanar ob Zlatem rogu, kjer bivajo bogate grške rodovine, imenovane »fanarjoti«. Tam je patrijarhova cerkev sv. Jurja in pravoslavna bogoslovnica ter sedež »ojkumenskega patrijarha«, katerega nazivljejo s »presveti«. V Carigradu je 40 pravoslavnihi cerkev, kapel in samostanov. Bolgari so si dali lani v Meidlingu pri Dunaju uliti železno cerkev, katero so pripeljali na 36 vagonih v Trst ter od tam na parnikih v Carigrad. Postavili jo bodo letos spomladi v Fanarju, kjer so morali za-njo tla pilotovati. Motivi te cerkve so bizantinski, toda prikrojeni sedanjemu vkusu. Vračajoč se iz Fanarja nazaj doli ob Zlatem rogu, pridemo najpoprej do tobačne tvornice, v kateri je ravnatelj hrvaški rodoljub Gjuro Klarić. V tvornici dela okoli 1500 ljudi; večinoma ženskih, ki razrežejo na dan 10.000 do 12.000 *kg* tobaka in napravijo pol milijona cigaret; toliko jih ne napravi nobena druga tvornica na svetu.

Črez Zlati rog vodita dva železna mosta na ladjah, ki se dasta na sredi odpreti, da morejo vojne ladje ven in noter; vojna luka je namreč na vzhodni strani Zlatega roga, tam, kjer sta admiralstvo in vojni arsenal. Med obema mostoma je tako imenovana trgovinska luka, zunaj dolenjega pa se ustavljajo parniki. Poslednji se imenuje tudi novi most, ali most »Sultan Valide«, ker se dotika z enim koncem mošeje enakega imena. Dolg je okoli 450 *m*, in na obeh straneh so carinarji. Vozniki in pešci morajo plačati mostnino, ženske in berači so pa prosti te pristojbine. Sedaj nameravajo narediti nov most od kamenja in železa, ki bode imel na sredi 60 *m* široko odprtino, tako da bosta lahko dve ladji brez ovire hkratu skozi plule.

V Galati pridemo najpoprej do borze in avstrijske pošte (filijalka je v Peri). Poleg Avstrije imata tudi Nemška in Rusija svojo pošto v Carigradu, ker turškim uradnikom ne zaupajo prav. Iz Galate nas pripelje žična železnica skozi predor v treh minutah v Pero; cesta pa se vije daleč okoli mimo otomanske banke in zapuščenega pokopališča. Na meji med Galato in Pero se vzdiguje galatski stolp, ali »Kristov stolp« (πύργος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Σταυροῦ), katerega so Genovčani sezidali l. 1348. Do njegovega razgleda vodi 141 stopnic, in tam je 14 oken, skozi katera si lahko ogledaš ves Carigrad. Tudi požarna straža ima tu svojega paznika. Nad razgledom je še galerija, 48 *m* nad temeljem stolpovim.

Od galatskega stolpa se pride dalje po »Grande Rue de Pera« mimo samostana »plešočih dervišev«, mimo raznih evropskih konzulatov in poslanstev (avstrijsko veleposlaništvo je pod katoliško cerkvijo v »Rue Tom-Tom«) in mimo letnega gledališča do »Galata-seraja«, kjer je redarska straža. V tej ulici so najlepše evropske prodajalnice in menjalnice. Sploh je ta ulica poleg »Grande Rue de Galata«, ki vodi spodaj blizu morja, najživahnejša in najbolj ljudnata. V glavni ulici perski so odprli letos pisarnico za tujce, da jim nakazujejo stanovanja po raznih hotelih. Za 20, 25 ali 30 frankov na dan dobi tujec stanovanje, hrano in potrebne vozove (drožke, železnico, tramvaj in konje), da si lahko ogleda vse mesto, ne da bi moral še kaj drugega po strani plačati. Dr. Dolinar n. pr. je plačal l. 1851. samo za stanovanje v »Hôtel d'Europe« po 30 pjastrov = 3 gld. na dan. Čim dalje gremo po tej ulici, tem lepša in večja poslopja se nahajajo, n. pr. artilerijska kasarna, nemško veleposlaništvo i. t. d. Po tej ulici in cesti se pripeljemo do sedanje sultanove prestolnice, do »Ildisk-kioska«, t. j. zvezdnatega kioska, ki se nahaja kakih pet kolometrov zunaj mesta.

III.

Bospor se razprostira šest ur daleč od juga proti severu. Njegove lepote in čarobnih izprememb ne moreš ni opisati, ni naslikati; rajni dr. Dolničar je zapisal v svoj dnevnik, da njegova lepota prekaša vsako pomisel. Toda evropska stran je lepša od azijske in ima tudi mnogo več drevja in dražestnih vil. Struja dere tukaj tako močno iz Črnega morja, da morajo čolni, ki hočejo n. pr. z evropske na azijsko stran, najpoprej daleč ob levi obali navzgor veslati, ker jih zanese v stisnjenem loku na drugo stran. Zato pa je vedno pripravljenih mnogo parnikov, ki plujejo od postaje do postaje, sedaj na to, sedaj na ono stran, kakor po velikem kanalu v Benetkah. Kakor je lep Bospor ob solnčnem dnevu (nepopisen je solnčni zahod), tako postane lahko nemiren in celo strahovit, kadar se črni oblaki pridrve sem doli od Črnega morja. Nevihta in ploha sta hipoma tu, in vsaki kajik hiti v varno zavetišče.

Vozeč se po Bosporu, hitimo ob krasnih palačah Dolmabagče in Beşiktaş na levi ter Bejlerbej na desni strani proti najožjemu mestu, okolo 400 m širokemu (prva tretjina). Tu stojita dva stara grada, rumeljski in anatolski Hisari, ki sta pa bolj slikovita, nego strahovita. Zlasti prvi mogočno stoluje na strmem rtu sredi manjših in nižjih utrdb. Kmalu potem se Bospor razširi, in na levi se nam odpro zaporedoma kaj ljubki zalivi z vilami in nasadi. Ob najlepših teh dragah stojita krasni mesteci Terapija in Bojukdere (druga tretjina Bospora), kjer prebivajo evropski veleposlaniki, kajti v mestu imajo le svoje urade. Ni mogoče opisati vseh kopališč, izprehajališč, zabavišč in krepčališč, ki se tu kar zaporedoma vrste. In povsod kar mrgoli ljudi najrazličnejšega kroja in jezika. Vendar tujec povsodi ob obali najlože opravi z novo grščino. Zadnja tretjina Bospora je sicer mnogo širja, pa manj slikovita in tudi manj obiskovana. Konec preliva stojita zopet dve trdnjavi in naposled ob Črnem morju dva mogočna svetilnika.

Sultanova prestolnica Ildizk-kiosk ne stoji ob morju (in se sploh z Bospora skoro ne opazi), nego prav skrita je nad dolino potoka, ki teče proti Dolmabagče. Vsaki petek je pri sultanu »selamlik«, t. j. sultan se pelje v svojo mošejo, potem sprejema tuje poslanike in gleda parado mimo korakajočih polkov. Vsaki tujec si lahko dobi za dva goldinarja dovoljenje pri svojem konzulatu, da sme gledati selamlik. Vozovi pa so na tak dan zelo dragi, ker vsakdo hiti gledat »velikega gospoda«. Ulice so ta dan z zastavami okrašene, vsaj tiste, po katerih se vozijo tujci. Po zelo prašni cesti se pripeljemo do mosta v omenjeni dolini in potem navzgor do zunanje ograje sultanovega bivališča.

Tu je poseben prostor za izvoščeke, ki čakajo svojih ljudi. Prav blizu preproste palače stoji sultanov adjutant z nekaterimi vojaki. Njemu se izroči priporočilo konzulovo. Adjutant odkaže prišlecem vzvišen, ograjen prostor, nekako dvorišče, s katerega se vidijo sultanova palača, dve dohodni cesti in spodaj stoječa mošeja. Dame dobe prostor in sedeže v bližnji vrtni hiši, odkoder se pa ne vidi sultanova palača. Po obeh cestah prihajajo razno oblečeni in razno oboroženi polki. Ko se ti postavijo ob cestah, pridejo služabniki ter poškrope cesto od palače do mošeje in jo posujejo z drobnim peskom. To delo ponove kmalu zatem še enkrat.

Okoli ene ure se pripeljejo sultanice in njih hčere (le-te, ako še nimajo 14 let, nezakrite) v bleščečih, kričečih svilnatih oblekah. Na dvorišču pred mošejo jim izprežejo konje; dame ostanejo v kočijah. Za njimi pridejo tiho, zelo resno in umerjenih, težkih korakov dvorski dostojanstveniki in mladi principi, vsi peš. Kar pa se začuje fanfara, znamenje, da sultan prihaja iz palače. Vojaki zavpijejo dvakrat na eno grlo: »čokšah, padišah« (= dolgo naj živi padišah) in prikažejo (prezentujejo) orožje. Sultana pripelje kočijaž na enovprežnem koleslju; star general sedi na njegovi levici. Pred mošejo stopi sultan s koleslja in gre s svojim spremstvom opraviti molitev.

Ceremonija v mošeji traja skoro celo uro. Medtem so došli tujci sultanovi gostje. Dame dobe črno kavo, moški pa limonado ali sirup z vodo in vsaki eno cigareto. Izhod iz mošeje ni več tako slovesen. Za dvorskimi dostojanstveniki in principi se pripelje sultan v navadni mladoturški opravi s fesom na glavi, brez dekoracij, sam konja vodeč in brez spremljajočega generala. Dame pripeljejo za njim in jih postavijo v kočijah z izpreženimi konji nasproti oken, pri katerih sultan gleda parado. Predno začno vojaki defilovati, preide še mnogo časa, kajti sultan ima medtem ‚serkel‘ s tujimi poslaniki in njih soprogami.

Pri paradi se postavijo bande, ki so še precej dobro izvežbane, zraven dam nasproti sultanovega balkona. Potem začno posamezni polki v kolonah mimo marširati. Vsaki polk ima svoje trobentače, ki korakajo naprej, ali trobente, prave svetopisemske, drže le blizu ust in nič ne pihajo vanje, ker godbe igrajo. Takoj za trobentači pride zastava s primerno stražo, potem polkovnik, za njim stotniki, ali kar že so. Pred vsako četo koraka po eden častnik. Vojaki drže puške za kopito ob desnem boku; na njih so bajoneti nataktnjeni. Razen suavov (Arabci s turbanom) marširajo slabo, brez takta. Tudi mnogo oficirjev ne zna ni kolen iztegniti, ni po taktu korakati. Ko

odide zadnji polk — vseh je kakih šest, sedem — se razidejo tudi gledalci.

Predno se ločimo od sultana, se ozrimo še malo na njegovo privatno življenje. Njegovo posestvo v Ildiz-kijosku obsega nad 500 oral. Oficijelna njegova prestolnica se imenuje tudi »selamlik«, privatna pa »haremlik«. Le-ta sestoji iz več vrst kijoskov, ki so prebogato okrašeni s porfirjem, mramorjem in drugim kamenjem, zlatom, rezbinami, preprogami, mozajiki, zrcali i. t. d. Vse to je milijone in milijone vredno. Med cesarskimi kijoski in palačami se nahaja tudi posebno gledališče in posebna zvezdarnica. Pri vhodu stoje straže redne vojske in skrivni policisti v dolgih suknjah. V prestolnici biva velikansko število — okoli 4000 oseb — služabnikov, uradnikov, igralcev in igralk, pevcev in klavnov, t. j. glumačev, ki morajo sultana zabavati. Veliki evnuh ima maršalsko čast in naslov »veličanstvo«; on nadzira vhod k cesarskemu haremu. Ta sestoji iz velike množine posameznih palačic in je popolnoma ločen od družega sveta, tako rekoč majhen svet ali kozmos za-se, ki ne ve nič o zunanjih dogodkih in vplivih. Živa bitja v njem so sami sužniki in sužnice.

Vodstvo nad celim haremom izvršuje sultanova mati »validé«, ali če ona umre, pa njegova redilka ali dojka. Njej izkazujejo Turki izredno spoštovanje, kakor ne bi bila umrljiva ženska. Njej mora poslušna biti sultanica ter druga, tretja in četrta »kadina«, to so štiri zakonite sultanove žene (sultanica je umrla po leti 1895. l.). Validé ima oblast nad življenjem in smrtjo vseh žensk v haremu, ona sme tudi pomilostiti. Sultanova mati uživa posebne časti tudi zunaj harema. Če se pelje iz palače s svojim knežjim spremstvom, prezentujejo vse straže. Večkrat se vržejo moslimi na tla ob poti, po kateri se ona vozi, in jo prosijo, naj ona posreduje za-nje pri padišahu. Vse prošnje do sultana se morajo na-njo odpraviti, in tudi sultanice morajo njej izročiti svoje želje.

Za zakonitimi ženami pridejo po vrsti sultanove favoritinje »ikbal« (ena do štiri), potem pa vse one mlade sužnice »huri«, katere je sultan milostno pogledal in jih ogovoril, ter imajo upanje, da postanejo kdaj favoritinje. Šele za temi pridejo matere cesarskih princev »kadine-effendis« — vsaka sužnica zadobi svobodo, ko rodi sina — in »sultanas«, t. j. neomožene princesinje cesarske krvi. Vsaka teh žensk ima svoje posebno gospodinjstvo in postreštvo, namreč kakih deset, dvanajst imenitnih dam z naslovom »katfas« (gospodarice), od katerih ima zopet vsaka po kakih 6—10 novic, tako da šteje dvor sultanice okoli 80 ženskih.

Ko sultan obišče katero ženo, se nališpa ves harem. Vse ženske se oblečejo tako, da se njih lepote najugodnejše spoznajo, in se postavijo potem v eno vrsto. Brž ko sultan sede, mu postrežejo sužnice s kavo, šorbetom, cigaretami itd. Pri tem imajo najlepšo priliko, da mu pokažejo svoje krasote. Govoreč z damo, kateri je namenil svoj poset, se ozre na dražestno »huri«, ki mu je kavo ponudila, ali katera je drugače vzbudila njegovo pozornost. Sultan vpraša: »Kdo je ta lepa sužnica, kako se imenuje?« S tem postane sužnica sultanova favoritinja. Sultanica, pri kateri se je to zgodilo, ukaže sužnici, naj poljubi resice (= franže) ob stolici, na kateri sultan sedi; potem jo odpeljejo v posebno sobo, kjer čaka sultana. Zgodi se pa tudi, da sultan ne pride k njej; če pride, dobi nova favoritinja svoje posebno gospodinjstvo in mesečnino za slučajne potrebe. S tem je sprejeta med haremsko aristokracijo, samo da ne živi tako bogato, kakor kadine. Sultan jo lahko tudi odpusti, in potem se mora iz harema izseliti. Moslimi, zlasti uradniki, radi vzamejo za ženo tako damo, ki je uživala sultanovo naklonjenost.

Sultan je kot prorokov naslednik oproščen vseh ženitvenih pogodb in drugih formalnosti mohamedanskega obreda; zato pa tudi njemu ni treba nikakršne zakonske ločitve. Navadne favoritinje se lahko z drugimi omože, kadine pa ne, vsaj zakonito ne, niti po sultanovi smrti. Mladi sultan mora ostro čuvati vedenje kadin. Stanovati morajo navadno v stari palači — vsaki sultan si namreč izvoli ali sezida novo palačo — šele po petdesetem letu svoje starosti smejo živeti, kjer hočejo. Če kadina postane mati — nerodovitnost je mohamedancem madež — ostane v cesarski palači in vzgaja svoje otroke. Drugače pa se zabavajo kadine, dokler sultan živi, s petjem, glasbo, se lišpajo in preoblačijo ter vezejo arabeske in sprejemajo prijateljice. Če pa imajo sina, delajo spletke in zarote, da bi spravile svojega sina na prestol in postale vplivne validé.

Sultanove hčere imajo večjo svobodo, kakor druge ženske v haremu. Vsaka izmed njih ima majhen dvor, katerega obdrži tudi po svoji možitvi; »katfe« si kupijo iz svojega denarja sužnice, ki lahko postanejo favoritinje. One jih oblačijo in skrbe za-nje, celo za njih doto. One hranijo bogate servise za kavo in čaj, a dobivajo za svojo službo večkrat nakrasnine in briljante. Vsega vkup živi okoli 1500 ženskih v sultanovem haremu, in za vse te, zlasti tudi za njih obleko in lišp mora skrbeti država. Iz tega se lahko spozna, zakaj je »visoka porta« vedno v denarnih stiskah.

(Konec prihodnjic.)

Carigrad.

Spisal Simon Rutar.

(Konec.)

Vsaki petek popoldne si lahko ogledamo tudi »plešoče derviše« v Peri, v začetku glavne ulice, kjer imajo svoj samostan. V plesni dvorani je po zidu obešenih vse polno instrumentov. Za gledalce —bakšiš je glavna stvar! — je poseben, ograjen prostor. Derviši so oblečeni v dolge bele haljine; zasebniki se lahko udeležijo ceremonije v svoji obleki. Najprej gredo derviši trikrat okoli plesišča in se priklonijo pred sedežem svojega predstojnika, ki se nahaja nasproti vhodu. Potem pa se začno posamezni vrteti okoli svoje osi in dalje sukati okoli plesišča z raztegnjenimi rokami, tako da je desna dlan navzgor, leva pa navzdol obrnjena. Pravijo, da s tem posnemajo tekanje planetov okoli solnca. Sredi plesišča čepi derviš, ki jim igra na gosli takt in kima z glavo. Pri tem vrtenju se zelo utrudijo in strahovito spote, tako da srage kar od njih teko. Vendar pa je ta ceremonija popolnoma dostojna in slovesna.

Vse drugače se ponašajo »tuleči derviši« v Skutariju, katere je mogoče vsaki četrtek opazovati. Nahajajo se v precej strmi ulici, ki vodi k svetovno znanemu pokopališču. Ker čakajo, da bi se zbralo čim več gledalcev, in da bi bil »bakšiš« čim obilnejši, zato preide cela ura, predno dado znamenje za začetek. Za gledalce so posebne galerije pripravljene. Sprednja stena je okrašena s preprogami, orožjem, činelami, tamburicami i. t. d. Derviši prihajajo počasi iz ospredja in se postavijo zadaj v eno vrsto z obrazom proti Meki. Na levem krilu se ustopi dostojanstveno njih prednjik z lepo, polno brado; drugi dvanajsteri so kaj različnih obrazov in nošenj; nekateri so le v širokih gačah, in med njimi so tudi Arabci. Dva mlada pevca s sonornim glasom počepneta sredi sobe na preproge. Tudi tukaj opaziš privatne osebe, ki se od strani udeležujejo derviške pobožnosti; nekateri prihajajo celo s ščipačo na nosu.

Ob $\frac{3}{4}$ se je ob mojem posetu začela ceremonija in je trajala do $\frac{1}{2}$ 6. Najpoprej so zažgali kadilo, da je prijetno zadišalo po vsej sobi. Potem so začeli kričeč peti »allah-il-allah«, od levega krila pričnši drug za drugim, z zaprtimi očmi, vedno močnejše in močnejše. Pri tem pregibljejo glavo na levo in na desno, pa tudi naprej in nazaj.

Pote se pri tem neizrečeno in si vedno brišejo obraz. Kmalu začno tudi obleko raz sebe metati — čudo, koliko imajo v vročem času obleke na sebi! Slečeno obleko sprejema mežnar in jo sklada ob strani. Črez nekoliko časa malo prenehajo, kakor bi se hoteli odpočiti. Nekateri gredo tudi ven in poljubijo mimogrede roko svojemu predstojniku.

Pozneje se povrnejo in z njimi tudi nekaj mladih novincev, ki se pa leno kretajo; eden izmed njih se je celo smejal. Potem nadaljujejo petje, ki je podobno našim litanijam ali pa lamentacijam v velikem tednu. Pri tem se razumejo pridevki: »el gazi, el geme, el medže« i. t. d., ki nehajo s »selim allah!« Gibanje z životom postaje vedno hitrejše, pri nekaterih celo konvulzivno. Potem snamejo pokrivala, jih poljubijo in nataknejo nekakšne bele kape. Vedno bolj se začno potiti in obleko odlagati; marsikateri umolkne in le mehanično posnema gibanje drugih. Sredi sobe pojo sedaj štirje naprej. Kar začno drviši z nogami teptati in s prsti pokati kričeč: »haj-lau, haj-lau, lau-lau!« in to ponavljajo, dokler jim ne zmanjka sape in ne postanejo popolnoma hripavi. Zlasti divje se je vedel črnc sredi kora, ki je vedno tulil: »jaj-la, hej-la-la!« Nazadnje začno vsi ihteti in grgrati s hripavim glasom: »hej-la-la, jaú-jaú, lau-lau!« Pot jih popolnoma zaliva, tako da se ti reveži človeku kar smilijo. Ko vsi upehani naposled popolnoma umolknejo, pojo predpevci še vedno dalje svoj: »Oman, oman!« Potem začno ti zadnji vzdihovati, ihteti in jokati, a ženske v ložah jim pomagajo. Med tem se nekateri derviši zopet opomorejo in začno tu pa tam znova tuliti in se zibati. Toda to ne traja dolgo, in vse obmolkne.

Med tem prineso ženske majhne otroke raznega spola in jih polože pred sprednjo steno na trebuh, družega poleg družega. Predstojnik, ki se nikakor ni upehal, ker je bil poprej iz vrste stopil, si sezuje črevlje in začne prav rahlo in previdno malim po hrbtu stopati. Ali rabi pri tem kak skriven pripomoček, mi ni znano; to pa vem, da ni nobeden otrok zaječal, niti dal glasu od sebe. Pravijo, da to stopanje predstojnikovo ozdravi otroke vseh bolezní ali pa jih varuje novih. Kaj ne da, čudna navada to?

Nekoliko dalje nad samostanom dervišov je velikansko pokopališče skutarsko, največje na celem svetu. Mohamedanska pokopališča so pravzaprav javni nasadi, podobni cipresnim gajem, med katerimi se razprostirajo gosti poti na vse strani. Ti nasadi niso ni kraj miru, ni kraj žalosti: mohamedanec kadi po njih svoj »čibuk«, leže, ako ga spanec premaga, pod nagrobni kamen in zaspi blizu svoje

mrtve drage. Tudi piknike napravljajo mohamedanci na svojih pokopališčih. Mnoge ciprese so tako stare, da je njih deblo že otlo, in da se reveži o slabem vremenu vanje zatekajo. Turki se dajejo zato tako radi na skutarskem pokopališču k zadnjemu počitku polagati, ker so v srcu prepričani, da kristjani Turke iz Evrope preženo, in oni nečejo niti po smrti med »džavri« počivati.

Turška pokopališča s pokončnimi, vitkimi nadgrobnimi kameni se nahajajo tudi med hišami v Štambulu, v Peri in po drugih predmestjih. Eno najlepših takih pokopališč z mnogimi mavzoleji se nahaja v predmestju Ejub, na severni strani Štambula. Tam je baje pokopan Mohamedov sobojevnik, in v tamošnji mošeji si opaše vsaki novi sultan svoj meč; zato je vsakemu mohamedancu strogo prepovedano vanjo stopiti, in sploh vsakemu svetujejo, naj gre tam skozi čisto mirno in pasivno. Ob cesti se vidijo v Ejubu lepi nadgrobní spomeniki. Kameni so popisani z vzbočeno in pobarvano arabsko pisavo. Na moških grobih se vidijo ali fesi, ali turbani, na ženskih pa navadno kaka rastlina, vrtnica ali vinska trta; če je na rastlini tudi sad izklesan, pomeni to, da je imela dotičnica svoj zarod. Poleg vsacega kamena je izdolbena tudi majhna četverooglata rupa, v kateri se nabira izpodnebna voda, da jo prihajajo čebele in ptice pit ter tako »pokojnike obiskavat.«

Ne pozabimo tudi avstrijskih prosvetnih zavodov! — V glavni ulici perski, nad avstroogrskim konzulatom, je farna cerkev oo. kapucinov. Ob nedeljah in praznikih je polna, zlasti mladih zijač. V konzulatskem poslopju je tudi avstrijska ljudska šola, v kateri poučujejo nemški, italijanski in tudi — madjarski! Nadzornik avstrijskih šol v Carigradu je g. Gjuro Klarić. Druga nemška šola s sirotiščem za dečke in deklice je v samostanu sv. Jurja v Galati, kjer so nastanjeni lazaristi in sestre usmiljenke. Tu imajo tudi bolnišnico za bolne na očeh, in lani (1895) so odprli v tem zavodu celo gimnazijske razrede. Avstrija vzdržuje tudi šoli v Dolmabagče in Bojukdere, kjer je naseljenih mnogo naših delavcev, zlasti steklarjev. Tudi »alliance israelite« ima svojo ljudsko šolo z nemškim učnim jezikom, ki je pod avstrijskim pokroviteljstvom.

Katoličani uživajo sedaj popolno versko svobodo v Carigradu. To nam dokazuje zlasti velikanska procesija sv. rešnjega telesa. Gotovo je to čuden prizor, če se vidi v Carigradu, v prestolnici kalifovi, (seveda le v Peri in Galati) velikanska katoliška procesija z zvonjenjem in petjem, ki se pomika po ulicah, okrašenih z zastavami in cveticami, spremljevana od turških orožnikov in vojakov, ki skrbe za

red in varnost. Na praznik hodita procesiji iz St. Benoita v Galati in St. Marije v Peri, naslednjo nedeljo pa iz St. Petra v Galati. Ta je največja in najveličastnejša. Velikanska množica jo spremlja, bodisi kot gledalci, ali kot pobožni udeleženci. Na širših prostorih so nastavljene turške žene, španski židje, Arabci, Grki, Armenci i. t. d. s svojimi rodovinami, ki nestrpnost čakajo, »kdaj pojde mimo Bog kristjanov«. Tudi nekatoliške hiše dotičnih ulic so vse z zastavami in venci okrašene. Celo požarna straža na galatskem stolpu posoja svoje signalne zastavice za okrasitev bližnjih hiš. Z mnogih balkonov in oken sipljejo cvetlice, listje in akacijevo cvetje na zastave, baldahine, belo oblečene deklice i. t. d. Nikomur ne pride na misel, da bi te izprevide motil.

Marcija meseca l. 1895. so ustanovili v Carigradu »ruski arheološki institut«, ki naj podpira ruske učenjake pri njih raziskavanju zgodovinskih in umetniških starin po Turškem, Grškem, Mali Aziji in sploh po vseh krajih, po katerih je nekdanj zapovedovala bizantinska oblast.

Naposled še malo statistike. Pravi Carigrad šteje okoli 640.000 prebivalcev (Štambul 400.000, Pera-Galata 240.000). Vrhu tega štejejo še kraji ob Bosporu na evropski strani okoli 100.000, Skutari in kraji na azijski strani pa 150.000, vsega vkup torej okoli 900.000 prebivalcev. Natančnejših podatkov ni mogoče navesti, ker na Turškem prebivalcev ne štejejo, nego le cenijo. Vseh hiš je okoli 72.000, mošej 2441, cerkva 112, sinagog 36, mohamedanskih samostahov 260, kopaljš 170 ter več nego 11.000 vrtov in javnih prostorov.

Šol je vseh 733, med njimi 177 »medres« t. j. mohamedanskih verskih učilišč, kjer vzgajajo »uleme« t. j. pismouke; navadni turški učenci se imenujejo »softa«. Vrhu tega imajo Osmani še svojo vojno šolo, mornarsko, medicinsko, pravniško, inženirsko, rudarsko in gozdarsko šolo. Mnogo je elementarnih, deških in dekliških šol, kjer poučujejo deco brezplačno v čitanju, pisanju in računanju. Javnih knjižnic je 45, v katerih hranijo mnogo krasnih rokopisov korana. V Carigradu izhaja v raznih jezikih okoli 40 listov. Za zabavo skrbi mnogo pripovedovalcev pravljic in pripovedk. Drugi gledajo rajši marjonete, poslušajo robate šale, ali pa se vozijo na izprehod po morju. Skratka: v Carigradu je čisto drugačno življenje, kakor po drugih evropskih mestih. Vsakdo bode popolnoma zadovoljen, če si je bode mogel sam ogledati in izkusiti.

